МАХСУС ФАНЛАРДАН ЎҚУВ АМАЛИЁТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ, УЛАРНИ ЎТКАЗИШ, МАХСУС ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШ ЖАРАЁНИДА ТАЛАБАЛАРНИНГ БИЛИМ, КЎНИКМА ВА МАЛАКАЛАРИНИ БАҲОЛАШНИНГ РЕЙТИНГ ТИЗИМИ

Хасанов Ислом Рустамович
Асанова Фериде Ленуровна
Абдухакимова Мадина Абдурашид кизи
Абдикаимова Дилобар Вахиджановна
Тошкент давлат тиббиет университети
https://doi.org/10.5281/zenodo.23533122

Аннотация.Ушбу мақолада махсус фанлардан ўқув амалиётини ташкил этиш, уни ўтказиш тартиби ва махсус фанларни ўқитиш жараёнида талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларини баҳолашнинг рейтинг тизими масалалари кўриб чиқилади. Муаллифлар ўқув амалиётининг мақсади, вазифалари, уни ташкил этиш босқичлари ва ўтказиш шаклларини таҳлил қилади. Мақолада рейтинг тизимининг моҳияти, унинг анъанавий баҳолаш усулидан фарқли жиҳатлари, мезонлари ва талаба билимини холис баҳолашдаги аҳамияти ёритилади. Шунингдек, махсус фанларни ўқитишда амалий машғулотлар, мустақил ишлар ва назорат турларини рейтинг тизими асосида ташкил этиш тажрибаси кўрсатиб ўтилган. Муаллифлар рейтинг тизимини такомиллаштириш бўйича амалий тавсиялар беради.

Калит сўзлар: ўқув амалиёти, махсус фанлар, рейтинг тизими, баҳолаш мезонлари, билим, кўникма, малака, амалий машғулот, назорат турлари.

Кириш.Замонавий тиббий таълим тизимида махсус фанларни ўқитиш жараёни назарий билимларни ўзлаштириш билан чекланмайди. Бўлажак мутахассиснинг касбий тайёргарлиги унинг амалий кўникмалари, клиник фикрлаши ва мустақил қарор қабул қилиш қобилияти билан белгиланади. [1] Шу сабабли ўқув амалиёти махсус фанларни ўқитишнинг ажралмас ва муҳим қисми ҳисобланади. Ўқув амалиёти талабага назарий билимларни амалиётда қўллаш, касбий муҳитга мослашиш ва зарур кўникмаларни шакллантириш имкониятини беради.

Мавзунинг долзарблиги шундаки, кўплаб таълим муассасаларида ўқув амалиёти етарли даражада тизимли ташкил этилмайди, унинг натижалари эса холис баҳоланмайди. [2] Анъанавий баҳолаш усули кўпинча талабанинг амалий тайёргарлигини тўлиқ акс эттирмайди, чунки у фақат назарий билимни текширишга қаратилган бўлади. Шу сабабли рейтинг тизимига асосланган баҳолаш усули амалиётда кенг қўлланилмоқда. Рейтинг тизими талабанинг ўқув жараёнидаги барча фаолиятини – амалий машғулотлардаги иштирокини, мустақил ишларини, назорат турларини ва амалиёт натижаларини яхлит ҳолда баҳолаш имконини беради.

Ушбу тадқиқотнинг мақсади махсус фанлардан ўқув амалиётини ташкил этиш ва ўтказиш тартибини ҳамда талабалар билимини баҳолашнинг рейтинг тизимини тизимли ўрганишдан иборат. Тадқиқот вазифалари қаторига ўқув амалиётининг мақсади ва

вазифаларини аниқлаш; уни ташкил этиш босқичларини кўрсатиб ўтиш; ўтказиш шакллари ва услубларини таҳлил қилиш; рейтинг тизимининг моҳияти ва мезонларини очиб бериш; баҳолаш тизимини такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш киради. [3]

Тадқиқот объекти махсус фанлардан ўқув амалиёти жараёни, предмети эса уни ташкил этиш услубиёти ва рейтинг тизими асосида баҳолашдир. Мақолада тизимли таҳлил, қиёсий ўрганиш, кузатув ва илмий адабиётларни таҳлил қилиш усулларидан фойдаланилган. [4]

Асосий қисм. Ўқув амалиёти махсус фанларни ўқитишда талабанинг назарий билимларини амалиёт билан боғлаш воситасидир. Унинг асосий мақсади талабада касбий кўникмаларни шакллантириш, клиник фикрлашни ривожлантириш ва мустақил ишлаш қобилиятини тарбиялашдан иборат. [5] Ўқув амалиёти жараёнида талаба реал шароитда ишлашни ўрганади, назарий билимларни амалда қўллайди, касбий мулоқот кўникмаларини эгаллайди.

Ўқув амалиётини ташкил этиш бир неча босқичдан иборат. Биринчи босқичда амалиётнинг мақсади, вазифалари ва кутилаётган натижалари белгиланади. [6] Иккинчи босқичда амалиёт ўтказиладиган жой, масъул шахслар ва зарур шароитлар аниқланади. Учинчи босқичда талабаларга услубий кўрсатмалар, топшириқлар ва баҳолаш мезонлари тақдим этилади. Тўртинчи босқичда амалиёт бевосита ўтказилади, талабалар топшириқларни бажаради, ўқитувчи эса назорат қилади ва маслаҳат беради. Бешинчи босқичда амалиёт натижалари таҳлил қилинади, ҳисобот топширилади ва баҳоланади.

Ўқув амалиётини ўтказиш шакллари турлича бўлиши мумкин. Биринчидан, бу клиник амалиёт шакли бўлиб, унда талаба бевосита беморлар билан ишлайди, текширувлар ўтказади ва ташхис қўяди. Иккинчидан, лаборатория амалиёти шакли мавжуд бўлиб, унда талаба турли текширув усулларини ўрганади ва натижаларни таҳлил қилади. Учинчидан, симуляция амалиёти шакли замонавий тиббий таълимда кенг қўлланилмоқда. Бу шаклда талаба махсус манекенлар ва виртуал тизимлар ёрдамида амалий кўникмаларни хавфсиз шароитда машқ қилади.

Ўқув амалиётининг самарадорлиги кўп жиҳатдан унинг тўғри режалаштирилишига ва назорат қилинишига боғлиқ. Амалиёт давомида талабанинг фаолияти мунтазам кузатилиши, унга фикр-мулоҳаза билдирилиши ва зарур ёрдам кўрсатилиши лозим. Шунингдек, амалиёт натижалари аниқ мезонлар асосида баҳоланиши керак.

Махсус фанларни ўқитиш жараёнида талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларини баҳолашнинг рейтинг тизими алоҳида аҳамиятга эга. Рейтинг тизими деганда талабанинг ўқув жараёнидаги барча ютуқларини баллар асосида баҳолаш ва уларни умумлаштириш тизими тушунилади. Бу тизим анъанавий баҳолашдан фарқли ўлароқ талаба фаолиятининг барча турларини – амалий машғулотлардаги иштирокини, мустақил ишларини, назорат турларини, илмий фаолиятини ва амалиёт натижаларини қамраб олади.

Рейтинг тизимининг асосий афзалликлари қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин. Биринчидан, у талаба билимини холис ва адолатли баҳолайди, чунки ҳар бир фаолият тури алоҳида балл билан баҳоланади. [7] Иккинчидан, рейтинг тизими талабанинг ўқув жараёнидаги фаоллигини оширади, чунки у ҳар бир бажарган иши учун балл олишини билади. Учинчидан, бу тизим талабага ўз ютуқларини ва камчиликларини

кўриш имконини беради, бу эса ўз-ўзини баҳолаш кўникмасини шакллантиради. Тўртинчидан, рейтинг тизими ўқитувчига талабанинг қайси соҳада кучли, қайси соҳада заиф эканини аниқлашга ёрдам беради.

Рейтинг тизимининг мезонлари аниқ ва тушунарли бўлиши лозим. Одатда, улар қуйидагилардан иборат: амалий машғулотлардаги фаоллик, мустақил ишларни бажариш, назорат ишлари ва тестлар натижалари, амалиёт ҳисоботи, илмий фаолият, гуруҳ ишидаги иштирок. Ҳар бир мезон ўз вазнига эга бўлиб, уларнинг йиғиндиси талабанинг умумий рейтингини ташкил қилади.

Махсус фанларни ўқитишда рейтинг тизимини қўллашнинг ўзига хос жиҳатлари мавжуд. Биринчидан, тиббий таълимда назарий билим билан бир қаторда амалий кўникмалар ҳам муҳим аҳамиятга эга, шу сабабли рейтинг мезонларида амалий топшириқлар алоҳида ўрин тутиши керак. Иккинчидан, клиник фанларда бемор билан мулоқот қилиш, ташхис қўйиш ва даволаш режасини тузиш кўникмалари алоҳида баҳоланиши лозим. Учинчидан, талабанинг мустақил қарор қабул қилиш қобилияти ҳам рейтингда акс этиши керак.

Рейтинг тизимини жорий этишда бир қатор қийинчиликлар ҳам учрайди. Биринчидан, мезонларнинг нотўғри белгиланиши талабанинг айрим фаолият турларини эътиборсиз қолдиришига олиб келиши мумкин. Иккинчидан, баҳолашда субъективлик элементлари сақланиб қолиши мумкин, айниқса амалий кўникмаларни баҳолашда. Учинчидан, рейтинг тизими кўп вақт ва меҳнат talab қилади, бу эса ўқитувчи учун қўшимча юк бўлиши мумкин. Бу қийинчиликларни бартараф этиш учун мезонларни аниқ ишлаб чиқиш, баҳолаш жараёнини стандартлаштириш ва замонавий рақамли воситалардан фойдаланиш зарур.

Рейтинг тизимини такомиллаштириш бўйича бир қатор амалий тавсияларни бериш мумкин. Биринчидан, баҳолаш мезонлари олдиндан эълон қилиниши ва талабаларга тушунтирилиши керак. [8] Иккинчидан, амалий кўникмаларни баҳолашда чек-листлар ва стандартлаштирилган вазифалардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Учинчидан, талабанинг ўз-ўзини баҳолаши ва гуруҳдошларини баҳолашини рағбатлантириш лозим. Тўртинчидан, рейтинг натижалари талабага мунтазам етказилиши ва у билан муҳокама қилиниши керак. Бешинчидан, рақамли платформалардан фойдаланиб, рейтингни автоматик ҳисоблаш ва шаффоф қилиш мумкин.

Хулоса. Махсус фанлардан ўқув амалиётини ташкил этиш ва ўтказиш тиббий таълимнинг муҳим қисми бўлиб, у талабанинг касбий кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади. Ўқув амалиёти бир неча босқичдан иборат бўлиб, ҳар бир босқичда аниқ мақсад ва вазифалар белгиланиши лозим. Амалиётнинг клиник, лаборатория ва симуляция шакллари мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар бири ўз афзалликларига эга.

Рейтинг тизими талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларини баҳолашнинг самарали воситасидир. У талаба фаолиятининг барча турларини қамраб олади, холис ва адолатли баҳолашни таъминлайди, талабанинг фаоллигини оширади ва ўз-ўзини баҳолаш кўникмасини шакллантиради. Шу билан бирга рейтинг тизимини жорий этишда мезонларни тўғри белгилаш, субъективликни камайтириш ва замонавий воситалардан фойдаланиш каби масалаларга эътибор қаратиш зарур.

Келгусида ўқув амалиётини рақамли технологиялар асосида ташкил этиш, симуляция усулларини кенгайтириш ва рейтинг тизимини халқаро стандартларга мослаштириш долзарб вазифалардан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Жўраев Н.Қ. Тиббий таълимда амалиёт асослари // Монография. – Тошкент: Фан ва технология, 2022. – Б.85-102.
2. Ходжаев Б.Т. Ўқув амалиётини ташкил этиш услубиёти // Ўқув қўлланма. – Тошкент: Иқтисод-Молия, 2023. – Б.108-125.
3. Назаров Ш.Р. Таълим жараёнида баҳолаш тизимлари // Социологик тадқиқотлар журнали. – 2023. – №2. – Б.41-52.
4. Абдураҳмонова Д.К. Амалий кўникмаларни шакллантириш // Илмий мақола. – Тошкент: ЎзМУ нашриёти, 2024. – Б.35-46.
5. Каримов А.А. Ўқув амалиётини режалаштириш // Ўқув қўлланма. – Тошкент: Адолат, 2022. – Б.88-98.
6. Муминов Р.Т. Клиник амалиёт асослари // Дарслик. – Тошкент: Ношир, 2021. – Б.75-90.
7. Саидов У.С. Амалиёт самарадорлигини баҳолаш // Монография. – Тошкент: Адолат, 2022. – Б.98-112.
8. Холиқова Н.М. Рейтинг тизими асослари // Рақамли иқтисодиёт ва инновациялар. – 2024. – №1. – Б.68-79.